

**SEMERKAND SARAYI'NDAN TARİHE BİR BAKIŞ:
MES'UD BİN USMAN KUHİSTÂNÎ'NİN
TARİH-İ EBU'L HAYR HAN'INDAKİ MİNYATÜRLER**

Semiha ALTIER

Özet: Semerkand'da Abdülatif Han (1540-1551) adına hazırlanan *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, bazı özellikleriyle İslam dünyasındaki tarih yazımıyla benzer anlayışı sürdürürken, Özbeklerin (1428-1599) sınırlı sayıdaki tarihî konulu resimli yazmaları içinde ise tek kalır.

Kuhistânî (ö. 1540 sonrası), iki bölümden oluşan bu dünya tarihini kendinden önceki tarihçilerin dilinden, dünyanın yaratılışıyla başlatır ve Timurlularla (1370-1507) bitirir. İkinci bölüm Özbek Hanlığı'nın kurucusu Ebu'l Hayr Han'ın (sal. 1428-1470) ve ardıllarının tarihine ayrılmıştır. Tamamen özgün olan bu kısım Ebul Hayr Han ve Uluğ Bey'in (1409-1449) kızı Rabia Sultan'ın oğlu Süyünçhoca Han (veya Sevinc Muhammad Hoca ö. 1525) ile yakınlarının anlattıkları esasında yazılmıştır.

Resimlerin üslubunu ise, Semerkand veya Herat'ta daha önce Timurlu hamiler için çalışan nakkaşların belirlediği anlaşılır. Bu çalışmada da *Tarih-i Ebu'l Hayr Han* adlı eser, metin ve resim bağlamında ele alınarak söz konusu etkiler değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Orta Asya sanatı, Özbek Hanlığı, Abdülatif Han, Ebu'l Hayr Han, resimli el yazması, minyatür sanatı.

**A Perspective on History at Semerkand Palace: Thoughts on the Miniatures
in *Tarih-i Abu'l Khayr Khan* by Mas'ud bin Usman Kuhistânî**

Abstract: *Tarikh-i Abu al-Khayr Khan* which has been prepared for Abd al-Latif Khan (in Semerkand 1540-1551) in its certain characteristics, shares a similar understanding of history writing with other manuscripts on history in the Islamic world. Yet, it remains as the only one among the Uzbek's (1428-1599) limited manuscripts with pictures about history.

Kuhistânî (d. after 1540) divides the world history into two parts with reference to the former historians: The first part starts with the creation of the world and ends with Timurid Empire (1370-1507). The second part is devoted to the history of the founder of Uzbek Khanate Abu'l Khayr Khan (his reign 1428 and 1470) and his successors. This part is completely unique and written on the basis of the narrations of Soyunjuk Khan (or Sevinj Mohammad Hodja d. 1525) the son of Abu'l Khayr Khan and Rabia Sultan (Ulug Beg's daughter).

The style of the pictures are realized to have been determined by the muralists working at Herat or at Samarkand for patrons from Timurid. In this paper, the work *Tarikh-i Abu al-Khayr Khan* is analyzed in the context of text and picture possible influences that affected the work.

Key words: Middle Asian Art, Uzbek Khanate, Abd al-Latif Khan, Abu'l Khayr Khan, manuscript with miniatures, miniature art.

Bu çalışmada Semerkand sarayında Özbek Abdüllatif Han (1540-1551) adına, bir dünya tarihi olarak hazırlanan ve ikinci bölümü Özbek Hanlığı'nın kurucusu Ebu'l Hayr Han (sal. 1428-1468) ile haleflerinin yaşamını konu alan *Tarih-i Ebu'l Hayr Han* adlı el yazmasının resimleri irdelenmiştir. Bu el yazmasındaki bazı sahneler tanıtılarak resimlerin tasvir edilmek üzere seçilme nedenleri, bunların İslam tasvir sanatlarında ve Özbek dünyasında ne gibi anlamlara karşılık gelebileceği konusu tartışılmıştır. Öte yandan bu resimlerin üslubu ve yapıldıkları nakkaşhane, üzerinde durulan diğer bir nokta olmuştur.

Tarih-i Ebu'l Hayr Han el yazmasının Taşkent, Rusya ve Londra'da daha geç tarihlerde hazırlanan başka nüshaları da bulunur¹. Ancak bilinen tek resimli nüsha, bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan, Taşkent Özbekistan Bilimler Akademisi Abu Rayhan Beruni Şarkîşinaslık Enstitüsü No. 9989'a kayıtlı olan örnektir². Bu el yazması, Orta Asya'da yaklaşık 100 yıl hüküm süren Özbeklerin sınırlı sayıda tarihî konulu resimli yazmalar içinde gerek içerik gerek resimlerindeki bazı özellikler bakımından tek kalırken, İslam dünyasında değişik çevrelerde hazırlanan geleneksel tarih yazımını devam ettiren yanlar da içerir. İşte bu özellikler yazmanın irdelenmek üzere seçilmesinde önemli etkenler olmuştur.

Yazma ve resimlerini incelemeyen önce, eserin müellifi Mes'ud bin Usman Kuhistânî, bu kitabın hazırlanması için emir veren Özbek Abdüllatif Han ve olayın başkahramanı Ebu'l Hayr Han hakkında bilgi vermek, konunun derinleşmesini ve el yazmasının daha iyi değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Özbek Hanlığı'nın kurucusu olan Ebu'l Hayr Han, Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın (1155-1227) büyük oğlu Cuçi'nin (1169-1227) soyundan gelir. Ebu'l Hayr Han, Cuçi Han'ın hâkimiyetindeki bölgelerin dağılma sürecinde Fergana Vadisi'nde toplanmaya başlayan halka önderlik eder ve Özbek Hanlığı'nın temellerini atar. Han, Sibiry'a'da bugünkü Tobolsk'un batısındaki Tura şehrinde 1428'de han ilan edilir (Barthold, 1948, s. 85; Burton, 1986, s. 4). Han, kısa sürede Seyhun'un kuzeyinden bilinçli bir şekilde daha yerleşik bir yaşamın sürdüğü Timurlu topraklarına doğru iner (Budak, 1994, s. 325; Gündoğdu, 1995, s. 19; Kafesoğlu, 1976, s. 970; Roux, t.y., s. 351). Ebu'l Hayr Han bir

¹ Yazmanın Taşkent Özbekistan Bilimler Akademisi Şarkîşinaslık Enstitüsündeki 1716 ve 1901 tarihli diğer iki nüshası için bk. (Yusupova ve Calilova, 1998, ss. 145-146). Eserin St. Petersburg Devlet Üniversitesi Kütüphanesi No. 852'ye kayıtlı 1818 tarihli ve Rusya Bilimler Akademisi Şarkîşinaslık Enstitüsü C.478'e kayıtlı nüshaları hakkında bilgi için bk. (Ahmedov, 1992, s. 23). Londra British Library'de bulunan ve Add. 26.188'deki nüsha için bk. (Rieu, 1879, ss. 102-104).

² Söz konusu el yazması üzerindeki çalışmalar 2008 yılında yapılmıştır.

süre sonra Timurluların taht mücadelelerine doğrudan veya dolaylı olarak karışabilecek duruma gelir (Hazar, 1994, s. 93). Hatta Timurlu tahtında oturan Mirza Abdullah'ın (1410-1451) yerine Ebu Said'i (1452-1469) Semerkand'da tahta geçirir (Golden, 2002, s. 276; Gündoğdu, 1995, s. 25; Hayit, 1995, s. 7; Roemer, 1974, s. 354). Ebu'l Hayr Han hanlığı süresince Orta Asya'daki bazı boyları bir araya getirmeyi amaçlar. Ne var ki Oyrat, Noğay ve Kazak gibi boylar onun hâkimiyeti altına girmek istemezler. Kazaklarla Ebu'l Hayr Han'a bağlı Özbekler arasında 1469 yılında birçok çarpışma olur ve Ebu'l Hayr Han bu sırada ölür (Mirza Haydar Dughlat, 1996, s. 99).

Bu el yazmasının hazırlanmasını isteyen Abdüllatif Han ise Ebu'l Hayr Han'ın dördüncü oğlu Köçkücü Han'ın (sal. 1510-1530) oğludur. Ebu'l Hayr Han'ın ölümünden sonra oğlu Şah Budak kısa süre hanlık yapsa da Kazaklarla savaşırken öldürülür (Barthold, 1979, s. 457; Bouvat, 1993, s. 14) ve Özbeklerin başına oğlu Şiban Han (sal. 1500-1510) geçer (Vambery, 1872, s. 40). Daha sonra Köçkücü ve oğlu Ebu Said (1530-1533) han olurlar. Şiban Han'ın yeğeni Ubeydullah Han (sal. 1533-1539) ve ardından oğlu Abdülaziz'in (1540-1549) Buhara'da tahta oturması ile Özbek Hanlığı yeniden parlak bir döneme girer (Alpargu, 1992, ss. 109-115). Hanlığın diğer merkezi ise Semerkand'dır ve aynı tarihlerde burada Abdüllatif Han (1540-1551) bulunmaktadır. İki merkezin yöneticileri arasında zaman zaman anlaşmazlıkların çıktığı bilinir (Hayit, 1975, s. 27).

Eserin yazarı Mes'ud bin Usman Kuhistânî hakkında çok sınırlı bilgileri ise *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'dan öğreniriz. Yazar 1431 yılında Özbeklerin Harezmi almalarını anlattığı bölümde Ebul Hayr Han'ın oğlu Süyünçoca Han'ın hizmetinde olduğunu yazar. Ayrıca Han'ın ölümünden sonra oğlu Abdüllatif Han'ın Semerkand'daki sarayına geldiğini ve burada itibar gördüğünü kaydeder. Yazarın bundan sonra ne yaptığı ve nerede öldüğüne dair herhangi bir bilgiye rastlanmaz (Ahmedov, 1992, s. 22).

Bu çalışmanın konusunu oluşturan *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, siyah mürekkep ve nestalik hatla, 23 sıra hâlinde, aharlı sarı samani kâğıt üzerine Farsça yazılmıştır. *Kur'an*'dan alınan sûreler, hadisler ve bölüm başlarında ise altın ve mavi mürekkep kullanılmıştır. 249 sayfa eser, 21x31 cm'dir. 16x26 cm boyutlarındaki metin, altın ve koyu mavi cetvelle üç sıra olarak kuşatılmıştır (Resim 1).

Yazmanın ketebe kaydı yoktur. Ancak metnin içinde ve sayfa kenarlarındaki bazı notlar, müellif, müstensih ve hami hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Y. 2a'nın sayfa kenarına sonradan eklenen bir kayıta, hattatın henüz kimliğini bilemediğimiz "Şahların şahı Muhammed" olduğu yazar. Yazmanın cildi 19. yüzyılda Taşkentli mücellit Ali Muhammed Sahhaf'ın oğlu Abdurrahman Aka

tarafından yenilenmiştir (Khairullaev, Pugaçenkova, Khakimov ve diğerleri, 2001, s. 96; Yusupova ve Calilova, 1998, s. 146).

İstinsah tarihi bilinmeyen *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın Semerkand'da 1540 civarında hazırlandığı kabul edilebilir. Çünkü eserin 210a. sayfasında kitabın Abdülatif Han'a ithaf edildiği kaydı yer alır (Dolinskaya, 1958, s. 37; Khairullaev, Pugaçenkova, Khakimov ve diğerleri, 2001, s. 101; Pugaçenkova ve Galerkina, 1979, ss. 104-107). Resimlerin üslubu da bu görüşü destekler. Kitabın yazıldığı tarihte yapılan tasvirler, ayrıca tezhip özellikleri Horasan ve Maveräünnehir'de Timurlular Döneminde görülen ve 16. yüzyıl ortalarını işaret eden bir üslubu taşır.

Baş ve son kısmı eksik olan yazma, boyutları birbirinden farklı ve aynı elden çıkma 28 resim içerir. Tasvirlerin bir kısmı neredeyse tüm sayfayı kaplarken, bazıları 8-9 cm'dir. Tüm resimler çerçeve içine alınmıştır ve tasvirler çerçevenin dışına taşmazlar.

Eser, İslam tarih yazımında gelenekselleşmiş yazım ilkelerinden biri olan dünyanın yaratılmasıyla başlatılır ve Özbeklerin 1470'lere kadarki sürecini ele alır. Yazmanın ilk bölümünde dünyanın yaratılışı, Hz. Adem'le birlikte İslam öncesi peygamberler, ardından Hz. Muhammed'in hayatı anlatılır. Bu bölümde peygamberi ve dört halifeyi övmek için ağdalı bir yazım dili kullanılır. Ardından ilk Müslüman devletler olan Emeviler ve Abbasiler yer alır. İran ve Orta Asya'daki hüküm süren hanedanlara ayrılan bu bölüm Pişdadiler, Sasaniler, Saffariler, Samaniler, Gazneliler ve Büyük Selçuklular'ın tarihi ile devam eder. Ardından Cengiz Han ve haleflerinin, daha sonra Celayirilerle devam eden eser Timurlular'la sonlanır (Yusupova ve Calilova, 1998, ss. 145-146).

Ebu'l Hayr Han dönemi ve haleflerinin anlatıldığı kitabın ikinci kısmı y.210a'da başlar. Bu sayfada kitabın Abdülatif Han'a ithaf edildiği kaydı yer alır. Kuhistânî, son sayfada Şiban Han döneminden bahsedeceğini belirtmiş, ancak metin burada kesilmiştir. Yazmanın bu bölümü tamamen özgündür. Yazarın belirttiğine göre Ebul Hayr Han'ın yakın çevresindekilerin ve eşi Rabia Sultan'dan olan oğlu Süyünçoca Han'ın anlattıkları esasında yazılmıştır. Başka bir deyişle bu bölüm, sözlü tarihin yazına dökülmesiyle oluşmuştur. Bu bölümde Ebu'l Hayr Han'ın hanlığı kurması ve devletini geliştirmek için yaptığı işler, Mahmud Hocahan'a karşı 1430'da yaptığı savaş, 1440'lı yıllarda Han'ın Sıgnak, Savran, Suzak, Ürgenç, Akkurgan, Arkuk ve çevresindeki yerlere yaptığı seferler, Han'ın Timurlu Şahruh Mirza'nın ölümü üzerine Maveräünnehir'e yürümesi, Uluğ Bey'in ölümüyle Timurlularda baş gösteren karışıklıklar sırasında Ebu'l Hayr Han'ın Abu Said Mirza'ya yardım ederek tahta çıkmasını sağlaması, Han'ın Uluğ Bey'in kızı Rabia Sultan ile evlenmesi ve Köçküntü ile Süyünçoca Hanların doğmaları, Kalmuklarla yapılan savaşlar

ve sonunda barış imzalanması, Ebu'l Hayr Han ve *Deşt-i Kıpçak*'daki bazı boyların Timurularla ilişkileri, son olarak ünlü tarihçi Muhammed Salih'in (1455-1534) babası Nursaid Bek'le ilgili bir bölüm yer alır (Ahmedov, 1992, ss. 131-134; İbragimov, Mingulov ve diğerleri, 1969, ss. 135-170; Semenov, 1956, ss. 51-59; Yusupova ve Calilova, 1998, ss. 145-146).

Kuhistânî, eserinin ilk bölümünü hazırlarken kendinden önce yazılan bazı tarihî kaynakları kullandığından söz eder (İbrahimov, Mingulov ve diğerleri, 1969, s. 137). Bunlar arasında ağırlıklı olarak yer alan Moğol kaynakları dikkat çeker. Yazar, bunları Cüzcanî'nin (1193-1262) *Tarih-i Tabakât-ı Nasirî*³, Fahr-i Benâketî'nin (ö. 1331) *Tarih-i Benâketî*⁴, Alaaddin Ata Melik Cüveynî'nin (1226-1283) *Tarih-i Cihân Guşâ*⁵ ve Timurulardan Şerafeddin Ali Yezdî'nin (ö. 1454) *Zafernâme*'si⁶ olarak gösterir. Başka bir deyişle bu bölümde yazardan beklenen, kendinden önce yazılmış kaynakların tercümesini yapması ve derlemesidir. Bu şekilde *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın ilk bölümünü, bu eserlerin içeriğinin şekillendirdiği anlaşılır. Bununla bağlantılı olarak -*zafernâme*yi şimdilik kapsamı gereği ayrı tutmak üzere- yine ilk bölümün resim programını belirleyen, belki de bu Moğol kaynaklarının bugün için nerede olduklarını bilemediğimiz, vaktiyle Semerkand sarayındaki resimli nüshaları olmalıdır. Her ne kadar Abdülatif Han dönemine ait olmasa da Özbek sarayında bir tarih yazımı anlayışını ortaya koyması bakımından bu görüşümüzü destekleyen bir kayıt, 16. yüzyılın başlarında Ebu'l Hayr Han'ın torunu Şiban Han adına Semerkand sarayında yazılan *Tevârih-i Gûzide-Nusretname*'de yer alır⁷.

³ Cüzcanî ve eseri *Tabakât-ı Nasirî* hakkında bilgi için bk. (El- Cüzcanî, 1881; Minhâc-i Sirâc el-Cuzcânî, 2011).

⁴ Benaketi ve eseri *Tarih-i Benâketî* için bk. (Barthold, 1913-1936, s. 645; Barthold, 2001, s. 33).

⁵ Cüveynî, İlhanlıların önemli tarihçi ve devlet adamlarındandır. Kültürlü bir aile ortamında yetişen Cüveynî, Moğol valisi Argun'un 1243-1256 yılları arasında başkent Karakum'a yaptığı ziyaretlerine özel katibi olarak katılır. Daha sonra İlhanlı Devleti'nin kurucusu Hülagû Han'ın (1217-1265) hizmetine girer ve Han'ın ölümünden sonra oğlu Abaka Han (1265-1282) döneminde kendisine verilen Irak ve Huzistan bölgesinin yöneticiliğini yapar. Cüveynî, *Tarih-i Cihân Guşâ* adlı eserini 1260 yılında tamamlar. Eser ve yazarı hakkında geniş bilgi için bk. (Alaâdin Ata Melik Cüveynî, 1999; Bilgin, 1993, ss. 140-141; Boyle, 1962, ss. 133-137). *Tarih-i Cihân Guşâ*'nın resimli nüshaları için bk. (Gray, 1954, ss. 65-76).

⁶ Şerafeddin Ali Yezdî ve *Zafernâme*'si hakkında bilgi için bk. (Etlik, 1992; Sims, 1972, ss. 11-16; Sims, 1992, ss. 132-143; Uğur, 2007; Arnold, 1930).

⁷ Bu eserin iki nüshası bilinmektedir. Resimli olarak tasarlanan nüsha Londra, British Library Or. 3222'de, diğer resimsiz nüsha St. Petersburg Asya Halkları Enstitüsü no. 745'tedir. Eser hakkında bilgi için bk. Abuseitova ve Baranova, 2001, s. 28; Anonim, 1967; Brend, 1994, ss. 103-116; Rieu, 1888, s. 276).

Bu kitabın ilk bölümü tamamen Cengiz ve soyuna atfedilirken, ikinci bölüm Şiban Han'ın tarihine ayrılmıştır.

Tevârih-i Gûzide- Nusretnâme'nin yazılması sırasında da kimliğini kesin olarak bilemediğimiz yazarı, sözü edilen Moğol kaynaklarını Semerkand sarayında yaşayan Şiban Han'ın kütüphanesinden aldığını kaydetmektedir (Anonim, 1967, s. 73). Yazarın kullandığı bu kaynaklar, daha sonraki yıllarda yine Semerkand'da tahta geçen Abdülatif Han'a miras kalmış ve *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın yazımı sırasında Kûhistanî tarafından kullanılmış olabilir. Dolayısıyla İslam tarih yazımında gelenekselleşmiş olan bu yazım biçiminin, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın yazımıyla bağlantılı olarak Özbek dünyasındaki en yakın örneği *Tevârih-i Gûzide- Nusretnâme* olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ayrılan bir yanı vardır ki *Tevârih-i Gûzide- Nusretnâme* bir dünya tarihi olarak dünyanın yaradılışından değil, Cengizî soyundan başlatılmıştır. Bununla birlikte her iki kitapta da ilk bölüm ağırlıklı olarak Cengizî kaynaklardan yola çıkılarak, ikinci bölüm ise tarihi yazılacak kişi veya kişilerin yakın çevresindekilerin anlatıları çerçevesinde biçimlenmiştir. Bu durum Abdülatif Han'ın kendini Cengizî tarihinin bir parçası olduğunu göstermek isteği biçiminde yorumlanabilir.

Tarih-i Ebu'l Hayr Han'da kullanıldığı belirtilen Şerafeddin Ali Yezdî (ö. 1454) *Zafernâme*'sinin⁸ Timurlu tarihleri arasında en fazla çoğaltılarak resimlenen eserlerden biri olduğu söylenebilir. Ancak bu eserin *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'a sadece metin anlamında katkıda bulunduğu, eserin içinde Timurlu tarihine dair bir resim bulunmamasıyla anlaşılır. Ancak farklı bir bağlamda çakıştıkları bir nokta da vardır. Daha önce söz edildiği üzere ikinci kısım Ebu'l Hayr Han ve ardıllarının tarihine ayrılmıştı. *Zafernâme*'nin konusu da daha çok tek bir yönetici olarak Emir Timur'un ve yakın çevresindekilerin hayatlarının önemli anlarına yönelik olmuştur. Bu noktada *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın ikinci bölümünün içeriğiyle örtüşen ve resimli olarak tasarlanan Özbek Hanlığı'nın iki önemli yazmasından da söz etmek gerekir. Bunlardan ilki Molla Muhammed Şadî'nin (1442 ?-?) 1502-1507 yıllarında yazdığı *Fetihnâme*'si Şiban Han'ın yaşamını konu alır⁹.

⁸ Emir Timur'un ölümünden sonra Şiraz Şahruh'un (1405-1447) yönetimine geçince şehrin idaresi oğullarından İbrahim Mirza'ya verilir. Şehzade bu sırada Şerafeddin Ali Yezdî'nin *Zafernâme*'yi yazmasına önayak olur. Eser, Çağatay soyundan gelen uluslardan söz eden *Târih-i Cihangir* adında bir girişle, İbrahim Mirza'nın son zamanlarına kadar Timurluların tarihinden oluşur. Şerafeddin Ali Yezdî kitabına Türklerin efsanevi köklerinden başlar ve Emir Timur dönemine kadar gelerek eserin asıl konusu olan Emir Timur'un tarihindeki büyük askerî başarıları anlatır. Bu konuda geniş bilgi için bk. (Akbıyık, 2004, s. 156; Günaltay, 1991, s. 373).

⁹ Taşkent, Özbekistan Bilimler Akademisi, Abu Rayhan Beruni Şarkînasılık Enstitüsü, No. 5369. Eserin St. Petersburg, Devlet Kütüphanesi Doğu Enstitüsü'nde iki (No. 925 ve 96) ve Duşanbe, Bilimler Akademisinde iki (No. 963 ve 1467) olmak üzere dört

Diğeri, yine Şiban Han döneminde Muhammed Salih tarafından 1510'da yazılan *Şibanînâme*'dir¹⁰. Ancak resimlerinin Şiban Han dönemi içinde tamamlanmadığı, daha sonraki bir tarihte İstanbul nakkaşhanesinde yapıldığı kabul edilebilir¹¹. Bu iki örnek doğrudan Şiban Han'ın yaşamı ile başlayan, resmî aynı zamanda özel tarihe hasredilmiş eserlerdir.

Tarih-i Ebu'l Hayr Han'ın resim programını irdelediğimizde, geleneksel resimleme anlayışını yakalamak mümkündür. Gerek Özbekler'in *Fetihnâme*, *Şibanînâme* ve *Tevârih-i Güzide-Nusretnâme*'sine, gerek farklı tarihlerde ve kültürlerde çoğaltılan *Camiü't-tevârih*, *Tarih-i Cihân Guşâ* ve *Mecmû'a-i Tevârih*¹² gibi resimli tarih kitaplarının sahnelerine bakıldığında, dinî konuların yanı sıra resimlenen temaların ağırlıklı olarak yöneticilerin savaşları ve şehir fetihlerinin (Resim 2) olduğu, yanı sıra taht sahnelerine de yer verildiği görülür.

Nitekim *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'da da sıklıkla Moğol hanlarını tahtta gösteren tasvirler yer almıştır (Resim 3-4). Moğol hanlarını tahtta ya da sefer sırasında betimleyen 9 sahne, resimlerin ağırlık noktasını oluşturur. Bu durum Özbekler'in Moğol geçmişlerine, yani soylarına yaptıkları görsel bir atıf gibi düşünülebilir.

Yazmada sözünü edeceğimiz son üç resim, Ebu'l Hayr Han ve haleflerine ayrılan, saray çevresindekilerin sözel aktarımları üzerinden oluşturulan eserin ikinci bölümünde bulunur. Bunlar Ebu'l Hayr Han'ın Semerkand'ı aldıktan sonra saraylılar ve komutanlarıyla, diğ er bir tasvirinde eşile birlikte eğlence meclisi (Resim 5), son olarak Han'ın Semerkand hakimi Abdullah Han ile 1451 yılında Semerkand yakınlarındaki savaşıdır. Bu resimlerin konuları, Doğu saraylarında üretilmiş metinlerde ve tasvirlerde sıklıkla işlenen temaları yineler. Bu resimlerin ilginç tarafı ise sözlü anlatımlara dayalı bilgilerin klasik resimleme şemalara uygun hâle getirilerek kullanılmasıdır.

Yukarıda sözü edildiği gibi genç Ebu'l Hayr Han'ın saraylılar ve komutanlarıyla, diğ er bir tasvirinde eşile birlikte eğlence meclisi (Resim 5),

---

nüşhası daha bilinir. Bu nüshalar geç bir dönemde istinsah edilmiştir ve resimli tek nüsha Taşkent'tedir. Resimli nüsha hakkında geniş bilgi için bk. (Altier, 2010, ss. 11-23).

¹⁰ Viyana, Österreichische Nationalbibliothek, cod. mix. 188. Yazma hakkında geniş bilgi için bk. (Duda, 1999, ss. 262-263; Flügel, 1977, s. 323; Mallayev, 1965, s. 683; Muhammed Sâlih, 2003).

¹¹ Dorethea Duda'nın da dikkat çektiği gibi 1558 tarihinde tamamlanan Arifi'nin *Süleymannâme* (İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H. 1517) ile Viyana *Şibanînâme*'si resimleri arasındaki renk kullanımı ve kompozisyon düzeni açılarından benzerlik, iki eserin hazırlanmasında aynı nakkaşın veya en azından aynı nakkaşhanenin bir üyesinin çalıştığını düşündürür.

¹² Eserin resimli nüshaları için bk. (Lentz ve Lowry, 1989, s. 46).

klasik Doğu edebiyatının resimli kitaplarında sıkça rastlanan bir temaya işaret eder. Bunlar, iki sevgilinin veya eşin eğlence meclisleridir. Bu konunun geçtiği eserler arasında ilk akla gelen Genceli Nizamî (1141-1209) ve daha sonraki dönemlerde Dehlevî (1255-1325) ve Hatifi (1419-1521) gibi ünlü Fars edebiyatı şairleri tarafından yazılan *Hamse*'dir. Bu eserin *Hüsrev ve Şirin* mesnevisinde Hüsrev ve Şirin'in, *Heşt Bihişt* bölümünde Behram ve yedi iklim padişahlarının kızlarının, *İskendernâme*'de İskender ve çeşitli hanımların meclisleri aynı temanın ele alındığı örneklerdir. Öte yandan bu konu Molla Muhammed Şadî'nin *Fetihnâme*'sinde Mahıdil ve Şiban Han'ın eğlence meclisi olarak karşımıza çıkar (Resim 6). Muhammed Salih'in *Şibanînâme*'sinde de Şiban Hanı maiyetiyle birlikte gösteren meclisler sıklıkla resimlenmiştir. Han'ın maiyetiyle birlikte boy gösterdiği bu sahneler aynı zamanda hanlığının gücünün de ortaya konduğu temalardır. Bu şekilde geleneksel bir konuya *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'da da yer verildiği görülür. Dolayısıyla bu eser, metin ve resim ikonografisinin alt yapısı bakımından, daha önceki dönemlerin bilgi ve kalıplarından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Yazmanın son resmi olan Semerkand hâkimi Abdullah Han ile 1451 yılında Semerkand yakınlarındaki savaşı, İslam resim sanatında yine klasik bir temayı tekrarlar. İslam resim sanatında sultan imgesiyle bütünleştirilen sıfatlar arasında "kahraman asker" de önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Böyle bir güce sahip olma, yöneticinin konumunu tebaası ve çevresindeki devletler arasında sağlamlaştıran etkenlerdir. İslam resminde, ordusunun başında atı üzerinde sefere çıkan, kale kuşatan veya savaşırken tasvir edilen kahraman asker yöneticiler, ortak bir hafızanın ürünü gibi düşünülebilir. Ebu'l Hayr Han'ın da bu yönü Semerkand hâkimi Abdullah Han'ın ölümü ile sonuçlanan bu sahne ile vurgulanmıştır.

Tarih-i Ebu'l Hayr Han'da Büyük İskender'le ilgili sahneler de ayrıca üzerinde durulmaya değerdir. İskender ve Dara'nın sohbeti ile İskender ve ordusunun Sirderya'yı geçmesi için kayalıklarının kırılması (Resim 7) sahneleri kitabın ilk iki resmini oluşturmaktadır. Makedonyalı Büyük İskender'in (ö. M.Ö. 356) adı, hem Batı hem de Doğu ülkelerinin tarih ve edebî konulu eserlerinde ismi ve kahramanlıkları sıklıkla anılmıştır¹³. Bu zincirin içinde Özbeklerin de yer aldığı dönem kaynaklarında da belirtilir (Kemaleddin Binaiy, t.y., s. 15). Bu sahne, Özbeklerin Büyük İskender'i algılama biçiminin görsel belgelerinden biri olarak karşımıza çıkar.

¹³ Abdülâtilif Han'dan önce tahtta olan Şiban Han'ın *İskendernâme*'yi okuttuğu ve bu kitaptan çok etkilendiğini belirten satırlar, dönem kaynaklarından Benaî'nin (1453-1512) Han adına yazdığı *Şibanînâme*'sinde yer alır. Bu konu ile ilgili bilgi için bk. (Boyle, 1974, s. 217). Büyük İskender'in Osmanlı dünyasındaki algılanış biçimi için bk. (Bağcı, 1994, ss. 27-31).

Yazmadaki Ardaşir'in iki yaban eşeğini vurması, Ardaşir'in ve Gülnar'ın karşılaşmaları, Ardaşir ve Şapur'un meclisi, Ardaşir ve Arap Kralının kızının çimenlikte meclisi, Bahramgur'un avlanması, Bahramgur'un Hint sultanı Şinkal'ı ziyaret etmesi, Hüsrev Anuşirvan'ın oğlu Şiruye'nin cenazesi (Resim 8) gibi sahneler, Fars kültürüne ait konular olarak karşımıza çıkarlar. Bu kişiler İran'ın ulusal destanı *şâhnâme*nin kahramanlarıdır. Değişik zaman ve çevrelerde üretilmiş *şâhnâme* nüshalarda sıklıkla rastlanan bu sahnelerin *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'da da yer alması dikkate değerdir. Her ne kadar *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın yazımında bir *şâhnâme*nin kullanıldığından söz edilmese de, resimlenmesi aşamasında bir ön örnekten yararlandığı düşünülebilir. Semerkand'daki Özbek sarayında *şâhnâme* okunduğuna dair bazı veriler bu görüşümüzü doğrular niteliktedir¹⁴.

Resimlerin üslubunu ise Özbeklerden önce Maverâünnehir ve Horasan'ın hâkimleri olan Timurlular için çalışan nakkaşların belirlediği anlaşılır. Eserin tasvirleri İslam resim sanatında merkez sorunu hâlen tartışılan, bizim Herat'ta ünlü nakkaş Behzad'ın üslubundan türeyip, yaklaşık aynı tarihlerde Semerkand'da da üretildiğini savladığımız bir resim dilini 16. yüzyıl ortalarında sürdüren son temsilcisi gibi görünmektedir¹⁵. Şimdiye kadar 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başında üretilmiş çeşitli müze, koleksiyon ve kütüphanelerde tespit edebildiğimiz kadarıyla 23 el yazmasında karşılaştığımız bu resim üslubu sade tasarımları, küçük figürleri, az resim elemanı ile dikkat çeker. Bu grup içinde yine Taşkent Şarkîşinaslık Enstitüsünde bulunan Ali Şir Nevaî'nin *Nevadir el-Nihâye*'sinin¹⁶ bir nüshasında, uygulanan bu resim dilinin kaynağına işaret eden Herat Nakkaşhanesi'nin meşhur hattatı Sultan Ali Meşhedî ve Sultan Hüseyin Baykara'nın (1483-1506) adı geçer (Khairullaev, Pugaçenkova, Khakimov ve diğerleri, 2001, s. 56) (Resim 9). Bu üslubun Herat'ta 16. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında devam ettiğini gösteren bir örnek Nizamî *Hamse*'sinin bir nüshasıdır¹⁷. Eser, 341a. yaprağındaki ketebe kaydına göre 934 H./1527 M.

¹⁴ Molla Muhammed Şadî, Şiban Han'ın kendisine *Fetihnâme*'yi yazmasını emrettiği sıradaki bir olayı dile getirir. Şadî, Şiban Han kardeşi Mahmud Bahadır Sultan'a "Şâhnâme'nin bir efsane olduğunu, bu eserde adı geçen İran şahlarından Rüstem'in sadece İran topraklarına sahip olduğunu, kendisinin ise fetihleriyle Rum'a kadar ulaştığını, sınırlarını Hindistan ve Hotan'a kadar genişlettiğini, dolayısıyla kendi kahramanlıklarını anlatmak ve *şâhnâme* kahramanlarını gölgede bırakmak için yeni bir eser yazılması gerektiğini" söylediğini kaydeder. Ayrıca Şah İsmail'in (1499-1524) oğlu Sam Mirza'nın (1517-67) *Tuhfa-i Samî* adlı eserinde belirttiği gibi Şiban Han şairlerine *şâhnâme*nin Türkçeye çevrilmesini emretmiştir. Bu konuda bilgi için bk. (Schimmel, 1960, s. 152; Öz, 2002, s. 28).

¹⁵ Bu üslubun özellikleri ve örnekleri konusunda geniş bilgi için bk. (Altier, baskıda).

¹⁶ Taşkent, Özbekistan Bilimler Akademisi, Abu Rayhan Beruni Şarkîşinaslık Enstitüsü, no. 1995.

¹⁷ İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H.785.

yılında Sultan Muhammed Nur tarafından Herat'ta istinsah edilmiştir (Sümer, 1977, s. 22).

Ancak Semerkand'da yapılması çok muhtemel bir grup *şâhnâme* nüshasında da farklı üsluplardaki resimlerle birlikte, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'daki resim dilini yansıtan resimlerin yer aldığı görülür (Resim 10). Dolayısıyla Herat ve Semerkand bu üslubun iki ana merkezi olarak görülmektedir. Bu noktada *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'daki resimlerin bir başka önemi, bu üslubun 16. yüzyılın ortalarında Semerkand'da devam ettiğini göstermesidir.

Sonuç olarak *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın içerik, metin-resim ilişkisi ve resim üslubu hakkında şunlar söylenebilir: Özbek Hanlığı'nın yaklaşık 100 yıllık hükümler sırasında üretilmiş resimli tarih kitaplarının sayısı oldukça sınırlıdır. Bu yazmaların neredeyse tümü de hanlığın ilk yıllarında Şiban Han'ın 10 yıllık kısa yöneticiliği sırasında üretilmişlerdir. Abdülatif Han adına hazırlanan *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*'ın da 16. yüzyılın ortalarında hazırlanan ve Özbek tarihinden söz eden son resimli yazma olduğu anlaşılmaktadır. Abdülatif Han'ın kendi tarihi yerine Özbek Hanlığı'nın kurucusu olan dedesinin tarihini yazdırması kişisel tarihten çok soyun öne çıkarılmak istendiğini düşündürür. Bu durum kendini resim programında da göstermekte ve yazmanın adıyla ters düşen bir tablo oluşturmaktadır. Çünkü eserde Moğol Hanları ağırlıklı olarak tasvir edilmek üzere seçilirken, sadece iki resim Ebu'l Hayr Han'la doğrudan ilişkilidir. Öte yandan eserin bir dünya tarihi olarak tasarlanması, Özbeklerin dünya içinde kendi yerlerini meşrulaştırma isteğiyle çakışmaktadır.

Sasani hükümdarları Ardaşir, Bahramgur, Hüsrev'in oğlu Şiruye gibi İran kültürünün önemli hükümdarlarının yaşamlarını içeren metin ve resimlerle Fars kültürüne bir atıf yapıldığı anlaşılmaktadır. Özbekler en yakın komşusu aynı zamanda amansız rakibi İran'ın uzun yıllar edebî alanda etkin olarak ürünler verdiğini bilir. Böylece Özbeklerin Şîr İran'ı siyasi ve dinî anlamda yadsıyan, ancak kültürel yapısını beğenip yaşatan bir yaklaşımı olduğu da açığa çıkar. Bu resimler, Özbeklerin İran kültürü ile iletişiminin açık ifadesidir. Bu durumun diğer bir önemi, yazarın bu kısımları yazarken kullandığı önceki dönemlere ait kaynakların, Özbek sarayında muhafaza ediliyor ve gerektiğinde kullanılıyor olmasıdır.

Tarih-i Ebu'l Hayr Han gerek metin gerek resimleriyle hem geleneksel tarih yazımını 16. yüzyıl ortalarında yine geleneksel tasvir etme biçimiyle yansıtırken, resimlerinin üslubunda Timurlu nakkaşlarının etkilerini açık olarak sergilemektedir. Bu durum; Özbek hanlarının sanatı koruyucu, teşvik edici başka bir deyişle sanatın devamlılığını sağlayan tutumlarının açık göstergesidir.

Kaynakça

- Abuseitova, A. M. and Baranova, YU. G. (2001). *Pismennie Istoçniki i Kulture Kazahctana i Tsentralnoy Azii v XIII-XVIII VV*. Almatı: Dayk Press.
- Ahmedov, B. (1985). *Istoriko-Geografiçenkaya Literatura Sredney Azii XVI-XVIII vv*. Taskent: Izdatel. Fan Uzbek SSR.
- Ahmedov, B. (1992). *Özbek Ulusi*. Taşkent: Abdulla Kadiriyy Namıdaki Halk Merosı Naşriyatı.
- Akbıyık, A. H. (2004). Timurluların Bilim ve Sanata Yaklaşımları ve Bazı Son Dönem Sanatkârları. *Bilig*, 30, 151-171.
- Alaâdin Ata Melik Cüveynî. (1999). *Tarih-i Cihan Güşa*. Cilt 3, (M. Öztürk, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Altier, S. (2010). Özbek Hanlığı'nın (1500-1599) Bilinen İlk Resimli Tarih Kitabı *Fetihnâme* ve Öne Çıkardığı Temalar. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 11-23.
- Altier, S. (baskıda). Timurlulardan Özbeklere Zengin Bir Miras: 15. Yüzyıl Sonlarında Horasan'da Gelişen Bir Resim Üslubu ve Özbek Sanat Çevresi ile İlişkisi. *Taşkent'in Kuruluşunun. 2200. Yılı Şerefine Tarihselden Moderne Özbekistan: Timur Dönemi ve Sonrası Kaynak Araştırmaları Sempozyumu, 13-17 Temmuz 2009, Ankara, Bildiriler*, Ankara.
- Anonim. (1967). *Tavarih-i Guzida Nusrat-Name*. A. M. Akramova (Yay.), Taşkent: Izdatelstvo Fan Uzbekskoy SSR.
- Alpargu, M. (1992). Bir Özbek Hanı Ubeydullah Han. *Türk Kültürü*, XXX, 109-115.
- Arnold, T. W. (1930). *Bihzad and his Paintings in the Zafar-Namah*. London: Ms., Bernard Quaritch.
- Bağcı, S. (1994). Osmanlı Dünyasında Efsanevi Yönetici İmgesi olarak Büyük İskender ve Osmanlı *İskendernâmesi*. *Humana. Bozkurt Güvenç'e Armağan* içinde (ss. 27-31), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Barbara, B. (1994). A Sixteenth Century Manuscript from Transoxiana: Evidence fon a Continuing Tradition in Illustration. *Muqarnas*, 11, 103-116.
- Barthold, W. (1913-1936). Banākiti, Fakhr al-din Abu Sulaiman Dawud b. Muhammad. *Encyclopaedia of Islam* içinde (C. II, s. 645), Leiden: Brill and Luzac& Co.
- Barthold, W. (1948). Ebülhayr. *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* içinde (ss. 6, 85), İstanbul.
- Barthold, W. (1979). Şibanlar Şaybaniler. *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 2, ss. 456-458), İstanbul.
- Barthold, W. (2001). Banakiti, Fahr al-din Abu Suleyman Davud bin Muhammed. *İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 2, s. 33), Eskişehir: Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri.
- Bilgin, O. (1993). Cüveynî Atâ Melik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 8, ss. 140-141).
- Bouvat, L. (1979). Şiban Han. Şaybani Han. *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. II, ss. 454-456), İstanbul.

- Boyle, J. A. (1962). Juvaynî and Rashîd al-Dîn as sources on the History of Mongols. *Historians of the Middle East* (B. Lewis, P. M. Holt, Ed.) içinde (ss. 133-137). London-New York-Toronto: Oxford University Press.
- Boyle, J. A. (1974). The Alexander Legend in Central Asia. *Folklore*, 85, 217-228.
- Brend, B. (1994). A Sixteenth Century Manuscript from Transoxiana: Evidence for a Continuing Tradition in Illustration. *Muqarnas*, 11, 103-116.
- Budak, M. (1994). Ebü'l- Hayr Han. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 10, s. 325), İstanbul.
- Burton, A. (1986). *The Bukharans A Dynastic, Diplomatic and Commercial History 1550-1702*. London: Curzon Press.
- Cüzcanî. (1881). *Tabakât-ı Nasirî* (H. G. Raverty, İng. Çev.). I-II, London.
- Dolinskaya, V. G. (1958). Miniatyuri Pukopisi 'Tarih-i Abulhayr-Hani' iz Sobraniya Instituta Vostokovedeniya AN UzSSR. *Izveçtiya Otdeleniya Obşestvennih Nauk*, 2(17), 31-56.
- Duda, D. (1999). The Illustrated Shaybaniname in Vienna Österreichische Nationalbibliothek Cod. Mixt. 188. *Art Turc/ Turkish Art. 10th International Congress of Turkish Art 10e Congr s International d'art Turc, Geneve-Geneva, 17-23 September/ Septembre 1995* içinde (ss. 261-271), Geneve: Fondation Max Van Berchem.
- Etlık, B. (1992). *İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan Timurlu Dönemine Ait Yazma Eserlerden Şerafettin Yazdi'nin Zafernamesi Şeyhi'nin Hüsrev-i Şirin'i ve Kirmani'nin Hamse'sinde Tezhip ve Minyatürler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Flügel, G. (1977). *Die Arabischen, Persischen, Türkischen Handschriften Der K.U.K. Hofbibliothek zu Wien, I-II-III*. (2. bs.). Hildesheim-New York: Georgolms Verlag.
- Golden, P. B. (2002). *Türk Halkları Tarihine Giriş* (O. Karatay, Çev.). Ankara: Karam Araştırma ve Yayıncılık.
- Gray, B. (1954). An Unknown Fragment of the 'J mi' al-tawarikh' in the Asiatic Society of Bengal. *Ars Orientalis*, 1, 65-76.
- Günaltay, Ş. (1991). *İslam Tarihinin Kaynakları Tarih ve Müverrihler*. Y. Kanar (Haz.), İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Gündoğdu, A. (1995). *Hive Hanlığı (Yadigar Şibanileri Devri: 1512-1740)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayit, B. (1975). *Türkistan Rusya ile Çin Arasında* (A. Sadak, Terc.). İstanbul: Otađ Yayınları.
- Hayit, B. (1995). *Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hazar, M. (1994). *Hermann Wambery Buhara Yahud Maveraünnehr Tarih   zbek Türkçesi (Transkripsiyon-Dil  zellikleri-Sözlük)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

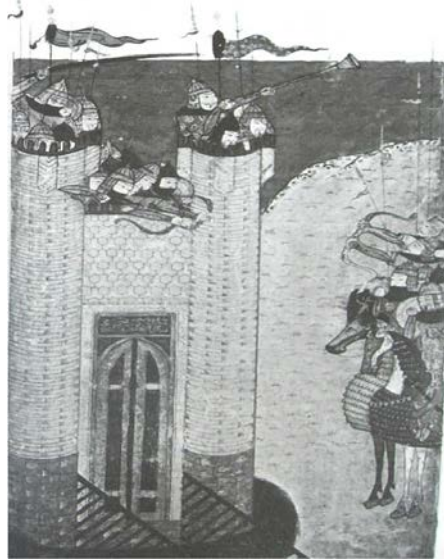
- Huart, C. (1950). Horasan. *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 5, ss. 560-562). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Ibragimov, S. K., Mingulov, N. N. ve diğerleri. (1969). *Materiali po Istorii Kazahskih Hanstv XV-XVIII Vekov*. Alma-Ata: Izvatelstvo Nauka Kazahskoy SSR.
- Ismailova, E. M. (1980). *Vostocnaya Miniatyura. Şark Miniatyurası. Oriental Miniatures*. Taşkent: Gafur Gulam Namıdagi Adabiyat ve San'at Naşriyatı.
- Kafesoğlu, İ. (1976). On dördüncü Yüzyıldan Sonra Orta Asya'da Kurulmuş Türk Devletleri. *Türk Dünyası El Kitabı* içinde (ss. 969-973), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kemaleddin Binaiy. (t.y.). *Şeybaniyname Fars Tiliden Muhammed Yusuf Bayaniy Tercimesi*. G. Kerim (Haz.), Yayınlanmamış Kitap.
- Khairullaev M., Pugaçenkova, G. A., Khakimov, A. ve diğerleri. (2001). *Oriental Miniatures, The Collection of the Beruni Institute of Oriental Studies of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, I, 14th-17th Centuries*. Tashkent: The Beruni Institute of Oriental Studies.
- Kılıç, R. (1999). Osmanlı-Özbek Siyasi İlişkileri (1530-1555). *Türk Kültürü*, 437, (XXXVII), 523-534.
- Lentz, T. and Lowry, G. D. (1989). *Timur and the Princely Vision Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*. Los Angeles: Smithsonian Institution Press.
- Mallayev, N. M. (1965). *Özbek Adabiyati Tarihi Birinci Kitab XVII Asrgaca*. Taşkent: Okituvçi Naşriyatı.
- Minhâc-i Sirâc el-Cuzcânî. (2011). *Tabakât-ı Nâsri-Selçuklular* (E. Göksu, Ter. ve not.). Tokat: Taşhan Yayınları.
- Mirza Haydar Dughlat. (1996). *Tarih-i Rashidi* (W. M. Thackston, İng. Çev.). Cambridge: Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University.
- Muhammed Salih. (2003). *Şeybani-name (Giriş-Tıpkıbasım-Metin-Tercüme)*. Y. Kocasavaş (Haz.), İstanbul: Çantay Yayınları.
- Öz, Y. (2002). *Şeh-nâme Tercümeleri ve Sözlükleri. Name-i Aşina*, 25-38.
- Pugaçenkova, G. A. and Galerkina, O. (1979). *Miniatyuri Sredney Azii*. Moskva: Izobrazitelnoe Iskusstvo.
- Rieu, C. (1879). *Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum, Trustees of the British Museum*. London: British Museum.
- Rieu, C. (1888). *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*. Londra: The British Museum.
- Roemer, H. R. (1974). Timur. *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* içinde (C.12, ss. 336-370).
- Roux, J. P. (t.y.). *Orta Asya Türk ve Uygarlık* (L. Arslan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Saray, M. (1993). *Özbek Türkleri Tarihi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Schimmel, A. (1960). Some Notes on the Cultural Activity of the First Uzbek Rulers. *Journal of the Pakistan Historical Society*, VIII(IV), 149-166.

- Semenov, A. A. (1956). Kultriy Uroven Pervih Şeybanidov. *Sovetskoe Vostokovedenie*, 3, 51-59.
- Sims, E. (1972). Sultan Husayn Bayqara's Zafar-Namah and Its Miniatures. *The Memorial Volume of the VIth International Congress of Iranian Art and Archeology* içinde (ss. 11-16). Oxford.
- Sims, E. (1992). Ibrahim Sultan's Illustrated Zafar-Namah of 1436 and its Impact in the Muslim East. *Studies in Islamic Art and Architecture, Supplements to Muqarnas*, VI, 132-143.
- Sümer, M. (1977). *Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki Özbek Devri Buhara Yazmalarının Minyatürleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğur, S. (2007). *Zafername Resimlerinde Üslup ve İkonografi: Türk İslam Eserleri Müzesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vambery, H. (1872). *Geschichte Bocharans oder Transoxaniens*. Stuttgart: Verlag der J. G. Cotto'schen Buchhandlung.
- Yusupova, D. Yu and Calilova, R. P. (1998). *Sobraniye Vostoçnih rukopisey Akademii Nauk Respubliki Uzbekistan Istoriya*. Taşkent: Izdatelistvo Fan Akademii Nauk Respubliki Uzbekistan.

Resim Listesi

- Resim 1.** Tezhipli serlevha, Mes'ud bin Usman Kuhistânî, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, 1540 civarı, Semerkand, y. 192a, (Khairullaev, Pugaçenkova ve Khakimov, 2001, res. 101).
- Resim 2.** Cüveynî, *Tarih-i Cihân Guşâ*, Moğollar'ın kale kuşatması, 1438, Paris, Bibliothèque Nationale, Suppl. Pers. 206, y. 149a, (Gray, 1954, res. 83).
- Resim 3.** Argun Han Tahtta, Mes'ud bin Usman Kuhistânî, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, 1540 civarı, Semerkand, y. 165a, (Ismailova, 1980, res. 24).
- Resim 4.** Kazak Han'ın tahtta, Mes'ud bin Usman Kuhistânî, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, 1540 civarı, Semerkand, y. 171b, (Ismailova, 1980, res. 26).
- Resim 5.** Ebu'l Hayr Han'ın eşiyile meclisi, Mes'ud bin Usman Kuhistânî, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, 1540 civarı, Semerkand, y. 224b, (Khairullaev, Pugaçenkova ve Khakimov, 2001, res. 101).
- Resim 6.** Molla Muhammed Şadî, *Fetihnâme*, Mahıdıl ve Şiban Han'ın eğlence meclisi, Semerkant, 1502-1503, Taşkent, Özbekistan Bilimler Akademisi, Abu Rayhan Beruni Şarkîşinaslık Enstitüsü, no. 5369, y. 54b, (Şarkîşinaslık Enstitüsü'nün izniyle).
- Resim 7.** İskender ve ordusunun Sirderya'yı geçmesi için kayalıklarının kırılması, Mes'ud bin Usman Kuhistânî, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, 1540 civarı, Semerkand, y. 66b, (Galerkina, 1980, res. 15).
- Resim 8.** Hüsrev Anuşirvan'ın oğlu Şiruye'nin cenazesi, Mes'ud bin Usman Kuhistânî, *Tarih-i Ebu'l Hayr Han*, 1540 civarı, Semerkand, y. 91b, (Galerkina, 1980, res. 16).
- Resim 9.** Ali Şir Nevaî, *Nevâdir el-Nihâye*, Şiir okuma meclisi, Herat, 1500 civarı, Taşkent, Özbekistan Bilimler Akademisi, Şarkîşinaslık Enstitüsü no. 1995, y. 73a, (Galerkina, 1980, res. 5).
- Resim 10.** Firdevsî, *Şâhnâme*, Rüstem'in Bahman'ın fırlattığı kayayı tutması, Semerkant, 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başı, Londra, British Library, Or. 13859, y. 240b, (British Library'nin izniyle).

Ek: Resimler

Resim 1.

Resim 2.

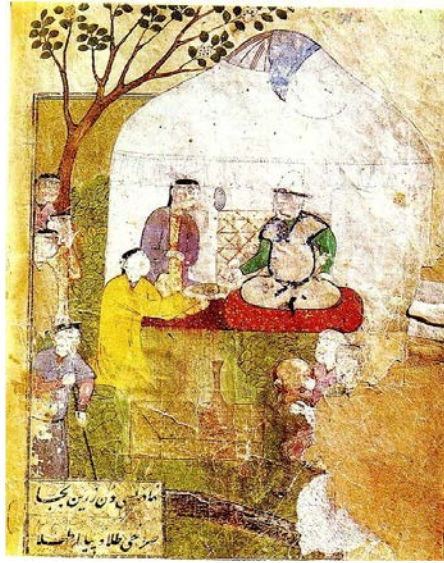
Resim 3.

Resim 4.

Resim 5.

Resim 6.

Resim 7.

Resim 8.

Resim 9.

Resim 10.